

जे बदलायचे आहे ते मोजा !

सकाळी मॉर्निंगवॉक वरून परत येत असताना नगरपालिकेच्या सफाई कामगारांचा घोळका गप्पा मारत उभा असलेला दिसला. एकूण ८-१० जण (पुरुष व स्त्रिया मिळून) आपापले झाडू हातात किंवा काखेत धरून आरामात गप्पा मारत होते. आसपासचा परिसर तसाच अस्वच्छ होता. रस्त्यावर, रस्त्याच्या कडेला, दुकानांच्या दारात, कागदांचे बोळे, कचरा भरलेल्या प्लास्टिक पिशव्या, सारे तसेच होते. हे कामगार मात्र दुसऱ्याच्या गावाला आल्यासारखे उभे होते. जवळपास अर्धा तास उभा राहून मी वाट पाहत होतो, आता कामाला सुरुवात करतील, मग करतील. पण आश्चर्याची गोष्ट म्हणजे थोड्याच वेळाने सारेजण आपापल्या मार्गाने निघून गेले. कचरा तसाच होता. जवळपास २-३ तासांनी मी त्याच रस्त्याने ऑफिसला निघलो तेव्हाही कचरा तसाच होता.

माझ्या मते हि रोजचीच परिस्थिती असते आणि याला कोणीही सहमत होईल की हे असेच असते. आपणही जवळपास गृहीत धरले आहे की हे असेच असते आणि असेच चालायचे. असे का ? हा प्रश्न देखील पडणे बंद झाले आहे. खरेतर रोजच्या कामाची मोजदाद जेथे होत नाही तेथे असेच काम चालायचे. मी जेव्हा वेगवेगळ्या कारखान्यात ट्रेनिंग घायला जातो तेव्हा तिथल्या प्रत्येकाच्या कामाची रोजची मोजदाद कशी करायची याचे Control Charts, Check List तयार करायला शिकवतो. वर दिलेल्या उदाहरणात सफाई कामगार त्यांच्या रोजगाराविषयी, हक्काविषयी जेवढे जागरूक असतील तेवढेच ते नेमून दिलेल्या कामाविषयी असतील, तर माझे गाव स्वच्छ, निटनेटके व्हायला आणि ठेवायला कितीसा वेळ लागेल? खरेतर त्यांच्या कामाची मोजदाद करणे खूप सोपे आहे. प्रत्येकाला विभाग वाटून दिलेले असतात. प्रत्येकाला मार्किंग केलेले पोते दिले व गोळा केलेला कचरा त्यांनी त्यात भरून ठेवला. पालिकेची गाडी येऊन तो घेऊन जाईल आणि सुपरवायजर वजन करून प्रत्येकाच्या चार्टवर लिहील. प्रत्येकाने महिन्याभरात किती काम केले ते सहज मोजता येईल. व त्यात सुधारणा करण्याकरिता टारगेट देखील देता येईल. अर्थात यामध्ये असे करण्याची प्रामाणिक इच्छा हवी आणि नोंदीही प्रामाणिक असायला हव्यात. खरेच काय गंमत येईल ते पहा, गाव स्वच्छ होईल आणि प्रत्येकालाच याचा अभिमान देखील वाटेल. गावातील विविध संस्था, नागरिक सारेच याला हातभार लावतील.

केवळ स्वच्छतेचेच नव्हे तर कोणतेही काम मोजायला सुरुवात केली तर त्यात सुधारणा करणे शक्य होते. "Measure that you want to improve" असे म्हटलेच आहे. कामाची मोजदाद होताना एक चूक होण्याची शक्यता असते, ती म्हणजे आपण काय हवे ते मोजण्यापेक्षा काय चुकले ते मोजण्याकडे ओढा असतो. यासाठी (PPI) Positive Performance Indication System वापरता येते. यामध्ये प्रत्येक कामाच्या विभागाकडून आपल्याला काय हवे ते ठरविणे आवश्यक असते.

कोणत्याही विभागाचा 'PPI' मांडण्याकरिता खालील कार्यपद्धती वापरावी.

- काय हवे तेच मोजा म्हणजे Yield मोजा Rejection नको. उदा. १०% चुकले म्हणण्याएवजी ९०% बरोबर आहे असे मोजा.
- त्या विभागाच्या कामांची व जबाबदाऱ्यांची यादी करून त्यांची गुणवत्ता मोजण्याचे परिमाण ठरवा. उदा. वरील उदाहरणात प्रत्येक कामगाराने किती किलो कचरा गोळा केले ते मोजता येईल.
- विभागातील सर्वच कामांची मोजदाद करा म्हणजे विभागप्रमुखापासून अकुशल कामगारापर्यंत सारेच कोणालाही वगळू नका.
- तेच मोजा ज्याचे तुम्हाला विश्लेषण (Analysis) करता येईल. "Data not analyzed is waste".
- प्रत्येक वेळच्या मोजदादीचे आकडे साऱ्यांचे, साऱ्यांना कळतील असे, ठरविलेल्या दिवशी एखाद्या फलकावर प्रदर्शित करा उदा. दर आठवड्याच्या एखद्या वारी अथवा दर महिन्याच्या एखद्या तारखेला.
- प्रत्येकाच्या कामाची Standard चेकलिस्ट आणि Control Charts बनवा. हे तुमच्या मदतीने त्याचे त्यालाच बनवू द्यात.
- मोजदादीचे आकडे समाधानकारक नसतील तर दोषारोप करू नका. त्याच्याशी सुधारणा करण्याविषयी चर्चा करा. त्यासाठी त्याला मदत करा, प्रेरणा द्या. बक्षीस पैशाच्याच स्वरूपात हवे असे नाही, ते शाब्बासकी किंवा वरीष्ठासमोर कौतुक या स्वरूपातही असू शकते.
- बक्षिसांचा आनंद सर्व टीमला साजरा करू द्यात.

यासाठी खालीलप्रमाणे सर्वसाधारण format वापरू शकता.

उद्योगाचे नाव					दिनांक	
विभागाचे नाव			प्रमुखाचे नाव			
#	काय मोजदाद केले ते	परिमाण	जानेवारी	फेब्रुवारी	मार्च	
1	एकूण गोळा केलेला कचरा	किलो	उद्दिष्ट प्रमाण	250	250	250
2		किलो	प्रत्यक्ष प्रमाण	200	240	260

प्रत्येकाच्या कामाचे एक चेकलिस्ट खालीलप्रमाणे बनविता येईल .

उद्योगाचे नाव					
विभागाचे नाव			विभाग प्रमुख		
महिना			साध्य		
#	रोजचे काम	वारंवारिता	सोम तारीख	मंगळ तारीख	बुध तारीख
1	विभाग १० मधील कचरा झाडणे.	रोज/आठदिवसा/दरमहा			
2	कचरा पोत्यात भरून ठेवणे.				
3	आपण गोळा केलेल्या कचऱ्याचे वजन नोंद करणे.				

याप्रकारचे PPI Chart आणि Checklist रोजच्या रोज भरल्या जातात आणि त्या योग्य असतात यावर लक्ष असणे गरजेचे असते. या लक्ष ठेवण्यात सहजता असावी, योग्य शब्दातच समज द्यावी. KPI (Key Performance Indicators) उत्पादन प्रक्रियेचे मोजमाप करतात तर, PPI योग्य रीतीने मांडले असता, कर्मचाऱ्यांच्यात होणारा सकारात्मक बदल मोजतात. पगारवाढ, प्रमोशन यावेळी यांचा उपयोग प्रगती पत्रकासारखा होतो. आणि स्वतःचे परीक्षण स्वतःच करू शकतो आणि वेळोवेळी सुधारणांसाठी प्रवृत्त होऊ शकतो.

- PPI उत्कृष्ट परिणाम तेव्हाच दाखवते , जेव्हा असेल,
- प्रामाणिक इच्छा - जबाबदारीने व आनंदाने काम करण्याची
 - प्रामाणिक नोंदी
 - कामात आणि नोंदीमध्ये सातत्य
 - विश्लेषणमध्ये सातत्य आणि पारदर्शकता
 - सांघिक प्रवृत्ती - कोणाच्यातरी पुढे जाण्यापेक्षा सर्वांनी पुढे जाण्याची.

मिनिष उमराणी .
 Lean Black Belt
 Solutions Kaizen Management Systems
 (Cell.9822390363)
 minishumrani@gmail.com
